

drifter som nå en etter en, dag etter dag ødelegges eller lammes, de har ikke tilnærmetvis så stor betydning for Tysklands krigspotensial som de direkte råstoffproduserende norske gruver, anlegg og fabrikker. Man kan på den annen side gjøre denne refleksjon: Tysklands største interesse i Danmark er kjøtt og flesk, melk og egg, smør og brød — og eksporten av disse varer er bare i ringe grad blitt sabotert — hittil.

Allerede fra den stund storkrigen for alvor tok fart — etter at besettelsen av Norge var så godt som tilendebrakt — utgjorde den norske industri en viktig post i den tyske krigshusholdning. Men etter hvert som Tysklands øvrige utenlandske råstoffkilder er gått tapt, har de norske tilførselsbetydning for det tyske krigspotensial øket enormt.

Algeries fosfat, Italias svovl, Russlands mangan, Frankrikes jern, Romanias olje, Finnlands nikkel er gått tapt. Tyrkia har innstilt sin eksport av krom, Spania og Portugal har redusert sine leveranser av wolfram. Sverige har trukket sin tonnasje ut av malmeksporten. Norge er snart alene om å forsyne Tyskland med krigsnødvendige råvarer. Det er et faktum at den uopphørlig avtagende tilgang på mineraler og metaller har tilføyd den tyske krigsmakt en farlig — og stadig farligere — svekkelse. Hvis den norske kontingent uteble, kunne dette kanskje medføre den fullstendige og endelige lammelse.

Å spare menneskeliv er et hensyn som bør veie tungt, meget tungt. Man må regne med at en effektiv sabotasje av den krigsviktige norske industri vil bli møtt med tyske represalier og koste liv, kanskje mange nordmenns liv. Men hvis hjemmefronten avstår fra sabotasje mot krigsviktige industrier, er det mulig — ja sannsynlig — at dette vil koste flere liv. Eisenhowers budskap til nordmennene, at befrielsens time snart er inne, er samtidig et faresignal. Og hvis ikke Norge snart følger Danmarks eksempel, er det sannsynlig at allierte bombefly besorger det nødvendige. Det blir uunnvåklig grov arbeid som vil kreve ofre, større ofre. Dette er ikke sikkert, det kan betviles og bestrides. Men én ting kan ikke bestrides: Hver time krigen forkortes med, sparer flere liv enn en effektiv sabotasje av et lite lands krigsindustri kan koste i en måned. Norske sjøfolk, marinesoldater og flygere er blant dem, hvis blodsofre minskes ved en forkortelse av krigen.

Nazismens sluttelige likvidering og varig fred — det er vel en av de største oppgaver menneskeheten hittil har vært stilt overfor. Den norske hjemmefronts kjernetropper er fullt klar over at ingen selvpålagte ofre — om de settes inn i det rette øyeblikk, så de ikke blir et spill av krefter — kan være for store hvis de bringer løsningen av denne oppgave et skritt nærmere. Hjemmefronten avventer lojalt ordre fra høyeste hold. Men forskjellige ytringer i en del av den illegale presse i Norge har i den senere tid vitnet om at det innen store grupper av hjemmefronten råder en viss utålmodighet. Det er den øverste krigsledelses sak å bestemme tidspunktet for åpent opprør i de okkuperte land. Men den norske London-regjering påstås å ha det avgjørende ord i de taktiske spørsmål som er brennende for den underjordiske motstandsbevegelsen i Norge. Hvis London, hvor den sjette kolonne utvilsomt er fyldig og verdig representert... hvis London nå snart endret signaler og ga ordre om hemmelig, men effektiv sabotasje av den krigsviktige norske industri, så ville sannsynligvis hele hjemmefronten hilse denne ordre velkommen som en befrielse.

Desember 1944.

«Utgis av sentralkomiteen for Det kommunistiske parti.»

INSTITUTT FOR SAMTIDSHISTORIE ALT FOR NORGE

ORGAN FOR DEN NASJONALE FRONT

Nr. 2

Januar—Februar

1945

Forts. fra nr. 1.

NAZI-TYSKLANDS KRIGSPOTENSIAL OG DEN SJETTE KOLONNE I NORGE?

Av ingeniør A. Nordmann.

De såkalte «norske» handelsavtaler med Sverige har hatt og har framdeles vesentlig til hensikt å sikre de samme bedrifter den nødvendige tilgang på halv- og helfabrikata, særlig jern og stål — varer som tyskerne for norsk regning tilkjøper seg uten bruk av den verdifulle svenske valuta. (Det har i denne forbindelse sin interesse at norsk storindustri i motsetning til norsk shipping ønsker den norske krone stabilisert på et høyt nivå i forhold til pund og dollar.) Den samme industri har sine faste envoyéer i Stockholm og London, og representanter for den reiser nå og da — på tysk pass — til Sverige, bl.a. for å bytte til seg råvarer og maskiner mot den lille delen av norske fiskeprodukter som tyskerne ikke konfiskerer til egen forterring.

En enkelt ting fortjener å nevnes som særlig karakteristisk for den handelspolitiske tysk-norske (i realiteten tysk-tyske) trafikk som formidles gjennom Sverige: En stor del av den aluminium som for tysk regning produseres i Norge, har tyskerne — med norske mellommenn, brukt som betaling for svenske maskinleveranser til den krigsviktige industri i Norge. To å tre tusen tonn norsk aluminium er for tiden lagret i Sverige som garanti for slike transaksjoner. Disse lagre betyr et depositum på ca. 10 millioner kroner. Alt dette foregår knirkfritt, uforstyrret og så godt som upåaktet. Det er et vellykket, lydøst og perfekt fungerende maskineri, omfattende og mangesidig; teknisk, finansielt, politisk, militært. Og dette mektige maskineri arbeider utelukkende til fordel for den tyske krigføring.

Men hjemmefronten? Hva sier den til dette? — Så besynderlig det enn kan lyde: hittil har den nesten ikke sagt noeenting. I hvert fall har den ikke grepet effektivt inn for å hindre, enn si stoppe, denne organiserte utnyttelsen av norsk produksjon til styrkelse av fiendens krigspotensial. Hjemmefronten har utrettet store ting: Framfor alt har den med beundringsverdige konsekvens sabotert tyskernes og quislingenes mange forsøk på å mobilisere norsk ungdom til tysk tjeneste, direkte eller indirekte, sivil eller militær. Men effektiv sabotasje mot den krigsviktige norske industri har praktisk talt ikke forekommet.

Hjemmefrontens villighet til et hvert offer i kampen mot Nazi-Tyskland er hevet over en hver mistanke. — Men hvordan henger nå dette sammen? På hjemmefronten kjemper lærere, leger, advokater, arbeidere, forretningsfolk, prester, vitenskapsmenn, studenter, sportsungdom — ja endog skolebarn. Men når det heter at hjemmefronten omfatter alle grupper av befolkningen,

er, dette, tross alt ikke en hundre prosents sannhet. *En gruppe mangler: De industrielle, gruves og storbedriftenes ledere og eiere.* Dette er et faktum. Et annet faktum er at den samme gruppe, de industrielle, har samarbeidet med tyskerne, og at dette samarbeid har kryssset hjemmefrontens kamp og innbrakt den tyske krigsmakt stor gevinst.

Ved hjelp av firmaregisteret kan en hver bringe på det rene hvem som eier og leder de norske gruver, anlegg og fabrikker, hvis produksjon er av krigsviktig betydning for Tyskland. Det fins dem som har notert seg navnene og som mener at de dermed har skaffet seg en liste over en egen gruppe av tyskerens femte kolonne. Det er avgjort ikke riktig — det er ikke forrædere det her dreier seg om, motivene kan være mangeartede og tvilsomme, men ikke forræderske i den quislingske betydning: at det norske demokrati må underkastes den tyske nazisme. Men mange som frikjenner de industrielle for beskyldningen om å tilhøre den femte kolonne, stiller spørsmålet: Står vi ikke her overfor en *sjetten kolonne*? Og denne beskyldning kan ikke uten videre avvises.

Meget få nordmenn har næret noen mistanke om at de dyktige, betydelige og høyt aktede eiere og ledere av den krigsviktige industri utgjør tyskerens sjetten kolonne i Norge. Og om mistanken er berettiget, deles den ikke av de menn den er rettet mot: De finner, om nødvendig, moralsk dekning bak motiver som, å holde virksomheten gående av omsorg for arbeiderne, å bevare verdifulle bedrifter til etter krigen m. m.

Under ingen omstendigheter kan denne postulerte sjetten kolonne sidestilles med den femte. Den er for det første langt fåtalligere, til gjengjeld desto verdifullere. Og i motsetning til den femte kolonne består den av kompetente, delvis fremragende menn. Dens rekker er ikke rekruttert av misunnelige stympere som i den nasjonale krise så en plutselig sjanse til oppreisning for forsmædelse og forakt, til hevn og triumf over sine overmenn.

Tvert om: disse industrielle er i sine egne og majoritetens øyne utmerkede patrioter og jøssinger. I Hjemmefrontens ledelse er de godt representert ved personer som alle har anseelse som uklanderlige nordmenn. Fra dem utgår i mange tilfelle de paroler hjemmefronten med livet som innsats arbeider etter. Disse paroler spres lojalt av hele den illegale presse, som hittil sporadisk har tatt opp spørsmålet om sammensetningen av den såkalte hjemmefrontledelse og det grunnlag den bygger på. Men hittil har ingen av disse paroler gått ut på at den krigsviktige industri skal saboteres.

Dette siste setter tyskerne så stor pris på at de gladelig lukker øynene for de storindustrielles patriotiske innsatser. De har ikke lidd noen overløst. På de rettslige og administrative områder ble det gamle personale skiftet ut med rekrutter fra femte kolonne — med kjent resultat: forvaltningsmessig kaos. Men industrien har hele tiden arbeidet videre under sin kyndige og erfarne ledelse — der har man unngått enhver friksjon, der måtte arbeidsrutinen vernes og arbeidstakten forseres. Overalt ellers stimulerte tyskerne sin femte kolonne til å gripe inn, også i næringslivet — men industrien var og er forbudt område for dem. *Ingen quisling har fått noen som helst andel i ledelsen av den krigsviktige industri.*

Like dårlige psykologer, like plumpe, like taktløse og ironiforlatte som tyskerne er når de enkeltvis vil innmigre seg, etter oppskrift gjøre seg gemyttlige og inntagende, like snedige på lang sikt, like fint kalkulerende er de som politiske taktikere og spekulanter.

Brosjuren: *Allt for Norge*
 Nr. 2 *Januar - Februar 1945*

Betrakter vi forholdet mellom hjemmefronten og — henholdsvis — den femte og den sjette kolonne i Norge: videre det av tyskerne etablerte innbyrdes forhold mellom femte og sjette kolonne: og endelig den teknikk som de har anvendt for dels å tilfredsstille begge parter, dels å lokke, friste og true dem til å tjene tyske interesser — ja, da står vi i virkelighen overfor et mesterstykke av forutseende tysk-nazistisk metode og underfundig beregning.

I avsløringen av denne beregning ligger svaret på vårt spørsmål nr. 2, hvorfor tyskerne ved hjelp av quislingene så tidlig aktiviserte motstandsbevegelsen og dermed skapte hjemmefronten. Selvsagt forutså tyskerne at nordmennenes reaksjon på det nazistiske regimet etter hånden ville ta form av organisert motstand: hjemmefronten måtte komme før eller senere. Men det var bedre at den kom *før* og tok sikte på mål av sekundær betydning enn at den kom *senere* og rettet sine aksjoner mot mål av primær og vital betydning for den tyske krigshusholdning.

Altså: Ved å pusse quislingklobet på befolkningen etablerte tyskerne hjemmefronten, men fikk samtidig begrenset feltet for dens aktivitet. Jo skjendigere quislingene, stimulert av tyskerne, før fram, desto sterkere ble hjemmefrontens oppmerksomhet henledet nettopp på de områder som var avdelt for deres herjinger — og *avledet* fra det særlige område tyskerne ønsket fredet: industrien. Gruppe etter gruppe ble angrepet på et eller annet, ofte temmelig tilfeldig grunnlag — og hjemmefronten svarte — helt naturlig — med mottrekk nettopp der hvor angrepene ble satt inn. Så lenge industrien fortsatte uantastet under uforandret og umiskjennelig norsk ledelse, forelå ingen iøynefallende grunn til å foreta seg noe akkurat *der*. Hjemmefronten hadde jo også hele tiden mer enn nok å gjøre med å forsvare de posisjoner som etter hvert kom i ildlinjen. Man kan, en smule paradoksal, si at tusener og atter tusener av gode nordmenn ble fengslet, deportert, skutt eller pint til døde fordi de heltemotig kjempet på en front som fienden opprettet for dem.

IV.

Det er innlysende at denne undersøkelse er skjematisk. I livets spill medvirker mangfoldige og udefinerbare krefter, som gnidrer alle klare linjer og trosser alle skarpe distinksjoner. Men uten abstraksjon kan ingen prinsipper ekstraheres av en forvirret virkelighet. Uten skjema er det ugjorlig å trekke opp hovedlinjene i et virvar av historiske tildragelser. Mot den analyse som her er forsøkt vil enkelte kanskje innvende at den svever i luften. Men dens riktighet bekreftes — som ved en slags historisk kontraprøve — av en sammenligning med utviklingen i Danmark.

I Danmark tillot ikke okkupanten sin femte kolonne å få noen som helst andel i den politiske eller administrative ledelse. Danskene ble ikke som nordmennene gjennom blodige utfordringer *provosert* til motstand. Lammelsen etter overfallet ble i Danmark langvarigere fordi tyskerne ikke på lenge skaffet befolkningen en bestemt, iøynefallende skive for dens vrede og dermed utgangspunkt for samling om en konkret og avgrenset plan for forsvar og angrep. Følgen ble at hjemmefronten, som i Norge daterer seg fra høsten 1940, i Danmark ikke ble organisert før tre år senere, høsten 1943. Men da ble den til gjengjeld — ved den retning den tok — så meget farligere for den nazistiske voldsmyndighet. Den var ikke lumskelig penset inn på et sidespor, den rettet straks og målbevisst sitt angrep mot det som for fienden var av konkret, materiell verdi: mot industrier, fabrikker og verksteder som direkte eller indirekte tjente den tyske krigføring. Og vel å merke: disse danske be-